

Konferencja naukowa „Czasopisma naukowe bibliotek, archiwów, muzeów. Tradycje – role – perspektywy”, Poznań 4–5 marca 2010 roku

W Poznaniu, w dniach 4–5 marca 2010 roku odbyła się konferencja naukowa pod hasłem „Czasopisma naukowe bibliotek, archiwów, muzeów. Tradycje – role – perspektywy”, zorganizowana przez Bibliotekę Kórnicką Polskiej Akademii Nauk, Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej i Fundację „Zakłady Kórnickie”. Celem konferencji była prezentacja czasopism naukowych, wydawanych przez biblioteki, archiwa i muzea – pokazanie ich genezy, działalności badawczej oraz roli dla społeczności lokalnych i w kulturze narodowej.

W założeniach problematyka miała być rozpatrywana zarówno w aspekcie historycznym – dla przypomnienia najstarszych periodyków wydawanych przez biblioteki, archiwa i muzea – jeszcze w dobie zaborów; następnie w okresie II Rzeczypospolitej i do 1945 roku oraz w okresie PRL. Kolejna odsłona to periodyki bibliotek, archiwów i muzeów, wydawane od 1989 roku (próby typologii, znaczenie dla rozwoju nauki i rola dla społeczności lokalnych, informacje o redaktorach, współpracownikach, sponsorach, odbiorcach, recepcji).

Konferencję otworzył i wygłosił słowo wstępne dyrektor Biblioteki Kórnickiej PAN, prof. dr hab. Tomasz Jasiński, życząc owocnych, merytorycznych obrad i wpływających z nich konstruktywnych wniosków.

Pierwszy dzień poświęcony był tradycji i obecnej kondycji czasopism wydawanych przez biblioteki, muzea i archiwa.

We wstępnym niejako referacie, jego autor, mgr Adam Żurek z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, podjął próbę typologii współczesnych czasopism naukowych bibliotek, archiwów i muzeów. Kolejno dr hab. Grażyna Wrona, prof. Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, mówiła o czasopismach naukowych bibliotek, archiwów i muzeów w latach 1918–1939, które, choć stosunkowo nieznaczne (jak wyliczyła autorka, stanowiły 4,2% periodyków naukowych w omawianym okresie), odegrały jednak istotną rolę w upowszechnianiu dokonań naukowych w obrębie dyscyplin je reprezentujących, zważywszy, że lata 1918–1939 to okres dopiero narodzin nowych dyscyplin naukowych: archiwistyki, bibliologii, muzealnictwa, których podstawy teoretyczne kształtowały się w dyskusjach toczonych na łamach właśnie tych czasopism. Analizę badanych czasopism autorka

przeprowadziła na dwóch płaszczyznach: ilościowej (liczba tytułów, ich rozwój, wydawcy, częstotliwość, miejsce wydania) oraz strukturalno-tematycznej (budowa wewnętrzna, zakres prezentowanych treści).

Prof. dr hab. Anna Migoniowa w swoim referacie scharakteryzowała jedno z najważniejszych pism w zakresie nauki o książce – „Roczniki Biblioteczne”, skupiając się na przemianach profilu i zbiorowości autorów. Czasopismo powstało w 1956 roku we Wrocławiu z inicjatywy prof. Antoniego Knota i od początku odgrywało rolę ogólnopolskiego naukowego periodyku bibliotek szkół wyższych, odzwierciedlało potencjał i zainteresowania naukowe środowisk akademickiego bibliotekoznawstwa i bibliologii. Ponadto było kroniką działalności bibliotek szkół wyższych.

Celem wystąpienia kolejnego referenta, dra Piotra Lechowskiego z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, była analiza bibliologiczna zbioru dwunastu wydawnictw periodycznych ośmiu współczesnych muzeów krakowskich. Kontekst problemowy analizy stanowiły m.in. następujące zagadnienia: działalność wydawnicza muzeów krakowskich, funkcje, rodzaje i specyfika wydawnictw muzealnych, przede wszystkim periodyków, ich profil, struktura i zawartość, cechy formalno-wydawnicze analizowanego zbioru, nowe rozwiązania wydawnicze w tym zakresie: nowe tytuły, współpraca z pokrewnymi instytucjami, wersje cyfrowe, czasopisma elektroniczne itp.

Dr hab. Maciej Matwijów z Uniwersytetu Wrocławskiego przypomniał okoliczności powołania w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich po II wojnie światowej dwóch czasopism naukowych, tj. „Rocznika Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” w 1948 i „Ze skarbcza kultury” w 1951 roku, tendencje rozwojowe obu tych periodyków w okresie 40-lecia, następnie przedstawił stopniową ewolucję treści „Ze skarbcza kultury” od biuletynu informacyjnego do pełnoprawnego czasopisma naukowego (przy jednoczesnym zamknięciu „Rocznika”). Referent przedstawił także analizę zawartości „Ze skarbcza kultury” pod względem poruszanej w czasopiśmie tematyki oraz typologii publikacji (rozprawy monograficzne, artykuły i notatki informacyjne, edycje materiałów źródłowych i in.).

Na następne wystąpienia składały się prezentacje poszczególnych już tytułów czasopism. I tak, w pierwszym z nich dr hab. Barbara Wysocka z Biblioteki Kórnickiej PAN przedstawiła historię i rolę „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”. Pismo to poświęcone jest szeroko rozumianej promocji macierzystej instytucji. Jego zakres tematyczny wiąże się z obszarami działalności Biblioteki i obejmuje artykuły o treści bibliotecznej *sensu stricto*, muzealnej, naukowo-badawczej i edytorskiej. Wiele tekstów ukazywało dzieje Biblioteki Kórnickiej i sylwetki związanych z nią ludzi.

Celem referatu dra Tomasza Matuszaka, dyrektora Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, było przedstawienie roli i znaczenia periodyków o tematyce lokalnej na przykładzie tytułu „Badania nad Dziejami Regionu Piotrkowskiego”, periodyku redagowanego przez pracowników Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim i wydawanego wspólnie z Muzeum w Piotrkowie

Trybunalskim. Tematyka poruszana na jego łamach dotyczyła przede wszystkim historii szeroko rozumianego regionu piotrkowskiego, pod pojęciem którego rozumiany jest obszar byłego województwa piotrkowskiego, stanowiącego teren działania Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim od 1975 roku. Obok historii regionalnej autor uwzględnił też zagadnienia związane z szeroko rozumianą archiwistyką, rozwojem form kancelaryjnych i muzealnictwem. Dowodził, że tak dobrana tematyka stanowi uzupełnienie wiedzy, głównie studentów miejscowych uczelni wyższych, w tym przede wszystkim studentów historii specjalności archiwistyka i historia wojskowości.

Wystąpienie kolejnego referenta, dra Grzegorza Niecia, zatytułowane „*Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego*” – *Dwadzieścia pięć lat placówki i pisma na przełomie epok* dotyczyło czasopisma, które referent nazwał „naukową wizytówką muzeum”. Wskazał, że zamieszczane są tam rozprawy i materiały dotyczące polskiego oraz europejskiego ruchu ludowego, przygotowane przez pracowników Muzeum oraz autorów zewnętrznych. W referacie autor zwrócił uwagę, że pojecie ruchu ludowego jest szerokie i wykracza daleko poza jego polityczne przejawy, obejmując oprócz działalności społeczno-politycznej partii i organizacji młodzieżowych, także kółka rolnicze, spółdzielczość, koła gospodyń wiejskich, organizacje społeczno-gospodarcze, szkoły rolnicze i Ochotnicze Straże Pożarne. Ponadto zainteresowanie placówki dotyczy kultury ludowej, życia codziennego wsi i jej mieszkańców, co też znajduje swoje odbicie w „Roczniku Historycznym MHPRL”.

Referat mgr Anny Belki dotyczył „Kroniki Warszawy”, wydawanej przez Archiwum Państwowe m.st. Warszawy i Stowarzyszenie Przyjaciół Archiwum Państwowego m.st. Warszawy. Autorka, nawiązując do przedwojennej historii „Kroniki”, podjęła się scharakteryzowania jej dzisiejszej roli, jako pisma odzwierciedlającego spektrum zagadnień i spraw, które określają obecny i przyszły charakter Warszawy, kształtują jej życie społeczne, gospodarcze, kulturalne i polityczne, decydują o pozycji i wizerunku tego miasta w kraju i Europie. Pismo wiele miejsca i uwagi poświęca bieżącym wydarzeniom kulturalnym i naukowym, ale dzięki współpracy z historykami, przedstawicielami stołecznych instytucji kulturalnych, muzealnych i archiwalnych także historia, zarówno najnowsza, jak i dawniejsza, oraz kwestie związane z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego, są w „Kronice” stale obecne, podobnie jak w życiu miasta. Część materiałów zamieszczanych w „Kronice” ma charakter naukowy, część zaś to wspomnienia, relacje z wydarzeń kulturalnych i naukowych stolicy, omówienia nowości wydawniczych o Warszawie i kalendarium. Pismo popularyzuje też działalność stołecznych instytucji naukowych, muzealnych i archiwalnych.

Przedstawiony przez dr Violetę Rezler-Wasielewską „Łambinowicki Rocznik Muzealny” należy do czasopism wydawanych przez muzea-miejsca pamięci (bądź tzw. muzea martyrologiczne, w tym przypadku Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu). Jest jednym z pierwszych periodyków naukowych, które placówki te zaczęły wydawać i wydają do dziś, by popularyzować

nowe ustalenia badawcze z zakresu problematyki, którą się zajmują, tzn. zbrodni hitlerowskich na ludności cywilnej, szeroko pojętej tematyki jenieckiej, w tym nad radzieckim systemem jenieckim i zbrodni katyńskiej.

Tematem wystąpienia dr Aleksandry Lubczyńskiej z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego (dalej: UJK w Kielcach) była charakterystyka jednego z najstarszych czasopism naukowych Kielecczyny, „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach”. Referentka zwróciła uwagę, że najpierw w „Roczniku” dominowała tematyka historyczna, z przewagą opracowań dotyczących dziejów XIX- i XX-wiecznej Kielecczyny. Od początku lat osiemdziesiątych XX wieku zauważyć zaś można rosnącą liczbę artykułów z historii sztuki, archeologii, etnografii, przyrodoznawstwa, będących rezultatem badań prowadzonych przez pracowników Muzeum, by od początku lat dziewięćdziesiątych tego wieku zaznaczył się już wyraźnie muzealny charakter wydawnictwa (wzrost liczby opracowań zbiorów muzealnych, artykułów na temat metodyki pracy muzealnej, teorii muzealnictwa itp.). Jednakże analiza zawartości poszczególnych numerów w ciągu całego okresu istnienia „Rocznika” wskazuje z jednej strony na integracyjny charakter, jaki spełniał i spełnia on w stosunku do kieleckiego środowiska naukowego (szczególnie historycznego) i muzealnego, z drugiej zaś – w odniesieniu do różnych muzeów regionu (okręgowe, etnograficzne), choć, ze zrozumiałych względów, najczęściej miejsca poświęca Muzeum Narodowemu w Kielcach.

Z kolei mgr Maciej Roman Hubka z Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim, Oddział w Tomaszowie Mazowieckim, tematem swego komunikatu uczynił „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, skupiając się na ich roli i znaczeniu w rozwoju lokalnego środowiska historycznego. Zwrócił uwagę, że chociaż pismo jest rocznikiem wydawanym przez ośrodek uniwersytecki, czyli piotrkowską Filię Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, animuje ono jednak znaczną część regionalnego środowiska historycznego. Stanowi również istotny element rozwoju naukowego młodego pokolenia piotrkowskich historyków. Dzieje się tak za sprawą zapraszania ich do współpracy w ramach prac redakcyjnych, umożliwiania publikacji prac oraz współpracy przy realizacji ich projektów badawczych.

Następny z komunikatów, przygotowany przez mgra Pawła Andersa z Biblioteki Publicznej w Poznaniu, zaprezentował wydawany od grudnia 1973 roku kwartalnik regionalny „Kronika Wielkopolski”. Zakres tematyczny zamieszczanych materiałów obejmuje wszelkie interesujące sprawy związane z regionem wielkopolskim w granicach historycznych, ze wszystkich dziedzin wiedzy. Jego wydawcą w chwili obecnej jest Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu.

Wystąpienie dr Aldony Chachlikowskiej i dra Artura Jazdona dotyczyło „Biblioteki” – rocznika Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu – jego tradycji i współczesności. Autorzy przedstawili „Bibliotekę”, charakteryzując ją jako czasopismo, które obejmuje problematykę dotyczącą zagadnień zarówno współ-

czesnego bibliotekarstwa, bibliologii, informacji naukowej i dokumentacji oraz prasoznawstwa, jak i historii bibliotek, dziejów książki i zbiorów bibliotecznych. Rocznik prezentuje także ciekawe biblioteki i rozwiązania stosowane w naukowym bibliotekarstwie zagranicznym. Odbiorcami „Biblioteki” są przede wszystkim pracownicy bibliotek akademickich, bibliotekarze zatrudnieni w większych bibliotekach publicznych, pracownicy i studenci instytutów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Kolejny referat, autorstwa dr hab. Ireny Mamczak-Gadkowskiej z Zakładu Archiwistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, omawiał najstarsze i przez wiele lat jedyne czasopismo archiwalne – „Archeion” – i jego znaczenie dla rozwoju nauki archiwalnej i działalności archiwów w Polsce, jako podstawowego źródła teoretycznej i praktycznej wiedzy archiwalnej. Ten periodyk z ponad 80-letnią tradycją służył też przedstawicielom pokrewnych dyscyplin naukowych oraz użytkownikom archiwów, informując szeroko o zasobach archiwów, stratach poniesionych w czasie wojny oraz staraniach rewindykacyjnych polskiej służby archiwalnej. Celem referatu było więc przedstawienie tradycji i osiągnięć „Archeionu”, jak również jego ewolucji oraz znaczenia dla współczesnej nauki i praktyki archiwalnej.

Komunikat dra Leszka Zinkowa z Uniwersytetu Jagiellońskiego wprowadził słuchaczy w tematykę periodyków muzeów archeologicznych w Polsce, przedstawiając ich początki oraz kierunki rozwoju.

Omówione przez dra Jacka Krochmala „Miscellanea Historico-Archivistica” to periodyk Archiwum Głównego Akt Dawnych, ukazujący się od 1985 roku. Zamieszczane są w nim różnorodne teksty z zakresu historii (do 1918 r.) i jej nauk pokrewnych oraz szeroko rozumianej archiwistyki. Dotyczą one dziejów Rzeczypospolitej w jej historycznym rozumieniu, a także wspólnego dziedzictwa archiwalnego narodów wchodzących w jej skład. Referent omówił także zasługi pisma w zakresie edycji źródeł historycznych (zwłaszcza z zasobu AGAD).

„Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” – czasopismo naukowe Archiwum Państwowego w Poznaniu i poznańskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich to tytuł wystąpienia mgra Przemysława Wojciechowskiego, przewodniczącego zespołu redakcyjnego omawianego przezeń pisma. Autor zapewniał o staraniach redakcji, by w poszczególnych rocznikach pojawiało się szczególnie dużo tekstów związanych z archiwistyką, kształceniem archiwistów oraz ciekawych dla historyków zespołów aktowych. Dział „Nowości wydawnicze” to z kolei źródło informacji o książkach i czasopismach związanych z archiwami i archiwistyką oraz z historią Poznania i Wielkopolski.

Mgr Artur Hamryszczak w swoim komunikacie podjął próbę scharakteryzowania półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” – organu wydawniczego Instytutu Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych – i jego roli jako łącznika między bibliotekami, archiwami i muzeami kościelnymi. Biuletyn jest bowiem czasopismem informującym o pracach podejmowanych w samym Instytucie oraz o ich wynikach, przekazującym wytyczne w dziedzinie organizacji archiwów i bi-

bliotek kościelnych, a także upowszechniającym informacje z życia instytucji kościelnych przechowujących kulturowe zbiory Kościoła katolickiego.

Dr hab. Ewa Danowska, prof. UJK w Kielcach, charakteryzując edycje źródeł na łamach „Rocznika Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie”, zwróciła uwagę na wartość, jaką ma dla historyka wczytywanie się w oryginalne dokumenty. Edycja dokumentu jest więc formą o tyle wartościową, o ile druk źródła w naukowym czasopiśmie szerzej je udostępnia gronu czytelników. Autorka wyliczyła, że wśród 166 edycji zamieszczonych na łamach „Rocznika” aż 69 poświęconych jest korespondencji, co stanowi 44% ogółu tej grupy. Pozostałe kategorie to wspomnienia, dzienniki czy pamiętniki dotyczące wydarzeń historycznych, życia osobistego i rodzinnego oraz relacje z podróży, następnie materiały związane z Krakowem, jego mieszkańcami, instytucjami i budowlami. Zamieszczane edycje dotyczą czasów nowożytnych i najnowszych; średniowieczne dokumenty reprezentowane są raczej rzadko. Na łamach „Rocznika” spotyka się też różnego typu inwentarze, testamenty, a także niepublikowane wcześniej wiersze. Materiał historyczny w formie edycji może posłużyć jako podstawa do napisania syntetycznych opracowań z różnych dziedzin historii, historii sztuki czy językoznawstwa.

Mgr Agnieszka Fluda-Krokos z Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie w swoim komunikacie przedstawiła zawartość „Rocznika Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk” w Krakowie w zakresie prac poświęconych grafice, rękopisom, kartografii, starodrukowi, ekslibrisom i innym pomniejszych kolekcjom zaliczanym do zbiorów specjalnych.

Drugi dzień obrad poświęcony był nowoczesności w zakresie wydawania czasopism bibliotek, archiwów i muzeów. Nowoczesność to przede wszystkim digitalizacja oraz udostępnianie czasopism on-line. Referenci zadawali sobie pytanie, jak zmiana formy, uruchomienie wersji elektronicznej czasopisma, może wpłynąć na jego odbiór u rzeczywistych i potencjalnych czytelników.

Dr Anna Krzemińska z Polskiego Towarzystwa Archiwalnego w Warszawie referatem pt. *Nowy periodyk archiwalny, czyli jak połączyć tradycję z nowoczesnością oraz wejść z sukcesem na rynek wydawniczy* zaanonsowała powstanie nowego periodyku archiwalnego, zastanawiając się równocześnie, jakie elementy mogą decydować o wartości i atrakcyjności nowego czasopisma archiwalnego? Odpowiedzią na to pytanie, według autorki, jest przede wszystkim jego zawartość merytoryczna, szata graficzna, naukowy charakter, w tym posiadanie recenzji, dostęp on-line przynajmniej do spisu treści i krótkiego streszczenia artykułów.

Dr Małgorzata Kowalska i mgr Jarosław Jarocki z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w komunikacie *Czasopisma polskich bibliotek naukowych w zasobach cyfrowych dLibry i dziedzinowych bazach danych* starali się określić stopień obecności czasopism bibliotek w zasobach cyfrowych Libry oraz w bibliograficznych dziedzinowych bazach da-

nych, wskazać obszary i tendencje wzajemnego przenikania obydwu źródeł informacji oraz odpowiedzieć na pytanie o stopień wykorzystania zasobów czasopiśmienniczych z nich pochodzących.

Jacek Waliszewski, student Archiwistyki i Zarządzania Dokumentacją na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, przedstawił projekt cyfrowej wersji „Archeionu” (tomy 1–50 łącznie z bibliografią zawartości stanowiącą osobny zeszyt), która wyposażona zostanie w narzędzie wyszukiwawcze, umożliwiające dotarcie do poszczególnych artykułów za pośrednictwem Internetu.

Mgr Anita Fura, doktorantka na Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym Jana Kochanowskiego w Kielcach, przedstawiła referat pt. „*British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan*” (BMSAES) jako przykład czasopisma naukowego w wersji elektronicznej, w którym zwróciła uwagę na możliwości, jakie daje czasopismo elektroniczne w komunikacji środowisk naukowych. E-czasopisma umożliwiają bowiem współpracę naukowców z całego świata oraz zapewniają darmowy i szybki dostęp do informacji. Założeniem BMSAES jest także swoboda publikacji – brak ograniczeń czasowych i objętościowych, jak również możliwość umieszczania multimediów.

W ostatnim referacie, podsumowującym niejako drugi dzień obrad, dr Rafał T. Prinke z Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu zastanawiał się nad zależnościami pomiędzy tradycyjnymi funkcjami czasopisma naukowego a współczesnymi technologiami komunikacyjnymi.

Dwudniowe obrady zakończyła dyskusja, której moderatorem był Rafał T. Prinke, a uczestniczyli w niej, oprócz referentów: ks. dr Włodzimierz Bielak z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, mgr Halina Ganińska z Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej, prof. Mirosław Górny z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dr Artur Jazdon z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, dr Aleksander Radwański z Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz mgr Adam Żurek z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Celem dyskusji była refleksja, czy w dobie zmieniającego się odbiorcy i modelu kultury oraz postępujących zmian technologicznych biblioteki, archiwa i muzea nadal powinny wydawać własne periodyki? Twierdzące odpowiedzi na to pytanie jednoznacznie wskazały, że znaczenie tych czasopism jest nieocenione – zarówno dla rozwoju samych instytucji wydających, jak i dla nauki, a ponadto odgrywają ogromną rolę w integracji środowiska, w którym funkcjonują. Zwracano także uwagę na fakt, że wiele czasopism jest obecnie digitalizowanych i że jest to w pewnym sensie rozszerzenie ich funkcji i szansa na poszerzenie kręgu odbiorców.

Aleksandra Lubczyńska